

Velizar Sredanović, *Besudna vremena*,
Udruženje pravnika Crne Gore,
Podgorica, 2023.

Orvelova 1984. Crnogorska 1948.

Orvelova 1984. u Crnoj Gori se dogodila 1948. Veliki brat Jugosoca sukobio se sa Najvećim bratom Evroazije. Formirao je policiju misli, sa zadatkom progona po kriterijumu: *Ko nije protiv njih, protiv nas je*. U novogovor je ušla riječ *Ibeovac*, koja je značila samo jedno: *Izdajnik*. Maksima je glasila: *Bolje je hiljadu nevinih u zatvoru, nego jedan krivi na slobodi*. Pretpostavku nevinosti zamijenila je pretpostavka krivice: *Svako je kriv i ako se dokaže suprotno*. Sve i da je tražio, Velizar Sredanović ne bi mogao naći prikladniji naslov za svoju knjigu „Besudna vremena”. Između njenih korica sabrane su životne priče Petra Komnenića, Veljka Žižića, Obrena Blagojevića, Radivoja Vukićevića i Sava Stanojevića. Osim sa Petrom Komnenićem, čije je memoare dobio od njegovog sina, sada pokojnog profesora Vladimira Komnenića, Sredanović je naspram junaka ove knjige sjeo sa upaljenim diktafonom, našavši se tako na sličnoj prostornoj tački, ali na suprotnoj etičkoj poziciji od njihovih isljednika. On je bio njihov ispovjednik. Isljednicima je ono bilo zadato, Sredanoviću je ovo bilo dato.

„Besudna vremena” su ukoričena izložba novinarsko-književnih portreta najznamenitijih Ibeovaca. Ako gledalac majstorskih likovnih djela sa naslikanih lica može čitati živote likova, iz Sredanovićevih životnih priča čitalac može steći dojam o obrazu njegovih junaka. Nije bilo rupe, makar i Petrove, koja je bila dublja od njihove vjere u ideju; niti je bilo kamena, makar i golootočkog, čije nošenje bi za njih bilo Sizifov posao.

Berđajev je zapisao da je čovjek primoran da živi u dva različita poretka: u poretku postojanja, uvijek ličnog, mada i nabijenog nadličnim vrijednostima, i u poretku objektiviranog svijeta vječito bezličnog i ravnodušnog prema ličnosti. „Besudna vremena” su svjedočanstvo o cijeni koju su junaci ove knjige platili za svoju postojanost, makar to za krajnju posljednicu imalo i nepostojanje.

Na njenim stranicama ispisana su neposredna svjedočenja o događajima, u kojima su klasni pobjednici progonili prvoklasne ljude; o dramu u kojoj je novo plemstvo crvene krvi tlačilo one koji su svoju

* Docent na Fakultetu pravnih nauka Univerziteta Donja Gorica; e-mail: nikola.saranovic@udg.edu.me.

krv prolivali od Španije, preko kazamata Kraljevine Jugoslavije, do narodnooslobodilačke borbe, protiv fašizma i za socijalizam; o tragediji u kojoj su fariseji i licemjeri vlasti gonili vjernike i sljedbenike ideje.

Sredanovićeva knjiga nije štivo o pravima i krivima. Nego o žrtvama neposredno i njihovim zločincima posredno, a jednako autentično. O novim lijevim skretanjima, ovoga puta udesno. O psihologiji anticipativnog pokoravanja, kako je američki politikolog Timoti Snajder u knjizi „O tiraniji: dvadeset pouka iz dvadesetog vijeka” nazvao dobrovoljno priklanjanje pojedinca i kolektiva zločincu i zločincima.

„Besudna vremena” su i moralna antiteza uracima napisanim u funkciji relativizacije zločina i odbrane zločinaca. Umanjivanje jednog zločina njegovo je uvećavanje. Pravdanje jednog zločina njegovo je produžavanje. Heroji ne mogu biti oni koji su, makar položili ispit junaštva u ratu, braneći sebe od drugoga — pali na ispitu čojstva u miru, ne odbranivši drugoga od sebe.

Nasuprot tome, ovom knjigom, Velizar Sredanović je dao ogroman doprinos procesu koji je započeo deklaracijom prve demokratske skupštine Crne Gore 1992. godine o osudi kršenja ljudskih prava i zloupotrebe vlasti, posebno u smislu njene tačke 3 i „ostvarivanja cjelovite istina o tom vremenu”, i tačke 4, „obezbjeđenju moralne i pravne satisfakcije nevino stradalima, a moralne i istorijske odgovornosti kreatora i izvršitelja zločina”.